

STUDII CRITICE

ASUPRA

ACTUALEI ORGANIZAȚIUNI SANITARE

I. VASILE LASCAR ȘI MĂSURILE SANITARE DIN COMUNELE RURALE

DE

Prof. Dr. V. BABEȘ

Membru al Academiei Române.

Sedința dela 13 Aprilie 1907.

Să-mi fie permis a începe această comunicare prin a aduce omagiile mele de admirațiune și de recunoștință memoriei unui mare bărbat de stat și patriot, care deși nu aparține Academie, prin calitățile sale înalte și-a câștigat un drept la recunoștința țării întregi.

Vorbesc de Vasile Lascar, care nu numai a apreciat necesitatea reformelor economice și sanitare la țară, dar care în fruntea programului său avea scrise cuvintele: «Politica sanitară».

Vasile Lascar a îmbrățișat cu profundă convingere toate ideile noastre ale medicilor sanitari, toate rezultatele științelor sanitare, pentru a avea o programă sanitară, declarând că toate celelalte îngrijiri ale Statului trebuie subordonate acelei pentru sănătatea publică.

Astfel Vasile Lascar a priceput menirea Statului așa precum o profesază savanții și autoritățile cele mai distinse pe terenul științei de Stat, ca Stein, Mohl, Bluntschli etc., și a căutat cu ori ce preț să realizeze idealul său.

*
* * *

Când eră pentru prima dată Ministru de Interne, fostul Director Sanitar, regretatul Dr. Felix, la prima ocaziune îi prezentase hârțiile serviciului sanitar cu o cantitate de mutări și revocări de medici. V. Lascar îl întrebă, «cum se poate că de odată cu schimbarea guvernului atâți medici să fi făcut greșeli în executarea măsurilor sanitare». «Nu, răspunde Dr. Felix, acești medici n'au greșit; însă noii prefecți au cerut aceste mutări și pedepse».

V. Lascar, indignat, declară că toți acești medici în momentul unde și-au făcut datoria ca medici sanitari, vor rămâne la posturile lor. Dar atunci, întrebă Drul Felix, — D-ta crezi că vei rămâne mult timp în postul D-tale ca Ministru?... În adevăr după abia câteva luni V. Lascar nu mai eră Ministru.

În anul 1904, am putut să afirm cu ocaziunea deschiderii congresului medicilor, că «abia acuma prin o împrejurare fericită, punându-se din nou în capul Ministerului de Interne d-l V. Lascar, bărbat luminat și inspirat de iubire pentru patrie și pentru țaranul român, începe a să arată aurora unei zile luminoase, în care patriotismul unit cu știința pentru întâia dată vor fi puse în poziția de a-și spune cuvântul și de a interveni în conducerea destinului țării».

Vasile Lascar a declarat la deschiderea acestui congres, că privește asanarea țării ca unicul său program, ca scopul vieții sale, și că va încredința executarea acestei misiuni medicilor. Termină cu cuvintele; «Vor trebui milioane pentru regenerarea sanitară a țaranului român, ei bine le vom găsi». Inșă nici acuma n'a putut sta mult la Minister cu atari idei.

În timpul prea scurt, cât a condus Ministerul de interne, a săvârșit o muncă uriașă în acest sens și a ajuns la rezultate admirabile și neașteptate. Dacă ar fi putut continua lucrarea sa binecuvântată, nu mă îndoesc că nu s'ar fi întâmplat dezastrele din urmă și că țărănimea și starea economică și sanitară a țării s'ar fi ridicat pentru totdeauna.

Piedica pentru care opera măreață a lui Lascar nu s'a putut continua și pentru care starea țaranului nu s'a schimbat atunci, erau considerațiuni politice și interesele celor puternici, cari n'au permis o stabilitate mai mare a unei direcțiuni neinteresate, care se împotriviă atâta unor interese politice și particulare.

*
* *

Au venit apoi la putere persoane cari nu pricepeau ideile lui Lascar, nefiind inițiate în științele sanitare, dar cu idei preconcepționate și a

căror unică preocupare eră de a distruge tot ce guvernul trecut a creat pe terenul sanitar.

Reiese din aceste puține cuvinte necesitatea și urgența ca serviciul sanitar să fie neapărat scos din administrația politică și pus sub o conducere activă în care o lungă experiență practică trebuie combinată cu o solidă bază științifică modernă. Acest serviciu va trebui să fie independent, înzestrat cu putere executivă și dispunând de mijloacele necesare, garantându-i-se stabilitate și continuitate în opera mare a regenerării sanitare a țerii.

Altă piedecă de care ne-am izbit dela început în ajungerea scopului eră existența acestui nenorocit cerc vicios, care există între *mizerie și starea proastă culturală și sanitară*.

Pentru a rupe acest cerc, trebuie neapărat ca medicul să concluzeze cu celelalte autorități cari asemenea trebuiesc luminate și inspirate de un înalt spirit de patriotism, pentru a se asigura țăranului înainte de toate o mai bună stare materială și culturală.

Un exemplu bun pentru acest cerc vicios ne dă *Pelagra*. Studiile și anchetele pe cari le-am făcut la țară în vederea combaterii pelagrei m'au convins că această boală este în mare parte o foamete cronică precum este scorbutul în Rusia. Dar pe când Rusia, în vederea mizeriei țărănimii, de mult i s'a dat o administrațiune teritorială independentă și cu un buget independent, pricepându-se că este cea mai sfântă datorie și cel mai înalt interes al Statului de a se îngriji de țărănime, iar Zemstvo rusească împreună cu Crucea roșie și cu mijloacele Statului combat cu succes această foamete cronică; pe atunci la noi în țară țăranul piere de mizerie și nu are apărător și toate legile s'au făcut în potriva lui.

Anchetele mele, în parte publicate în «Buletinul serviciului sanitar», arată o stare atât de desperată a țăranului, bugetul său este atât de mizerabil în cea mai mare parte a țerii, el este atât de îndatorat și exploatat, încât în starea de astăzi în cea mai mare parte a țerii nici nu poate fi vorba de ridicarea sa economică. Din contră se îndatorește din ce în ce mai mult și locuința și hrana lui devin din ce în ce mai mizerabile, tainul infect dela arăndaș sau proprietar îl îmbolnăvește, devine pelagros și este atins de toate boalele mizeriei. Copiii pelagroșilor din cauza mizeriei mari, din cauza lipsei de brațe, dela frageda lor etate sunt forțați a munci, nu pot umbla la școală lipsindu-le timpul, cărțile, hainele, dar înainte de toate n'au nici școli nici învățători suficienți. Astfel se închide cercul vicios care sapă vitalitatea noastră, încât această frumoasă și bogată țară a

ajuns să ocupe locul cel din urmă în ce privește starea economică și culturală a țaranului, țaranul rusesc chiar în regiunile cu foamete cronică având un buget mai mare decât țaranul român, și este mai cult și mai sănătos. Starea sanitară a țaranului prin epidemii, pelagra, malaria, sifilis și tuberculoză asemenea este rea cu toată natalitatea mare, și în ce privește cultura lui, tot Românul ocupă locul cel din urmă între popoarele Europei, astfel încât misiunea noastră civilizatoare în Orient a devenit o frază goală.

Cu toate acestea sunt convins că în ori ce punct s'ar putea rupe acest cerc vicios, nu trebuie pentru aceasta decât să ne lepădăm pentru un moment de egoismul nostru personal și de partid și să ne decidem la anume sacrificii. În ce privește instrucțiunea publică la țară, care astăzi dă rezultatele dezaastroase, — căci nici a zecea parte a populațiunii române nu primește o instrucțiune eficace și după studiile D-lui Manolescu fiecare școală nu dă decât 3 absolvenți pe an, — nu putem să ne așteptăm la o remediare grabnică care ar recere pregătirea unui personal numeros și 40 milioane pentru școli. Cred însă că prin întârzierea etății obligativității școlare și prin reducerea anilor de școală s'ar putea ajunge destul de curând la un rezultat satisfăcător. Va trebui deci o acțiune lungă, continuă, cât se poate de energică și multe sacrificii din partea Guvernului pentru a ușura soarta economică a țăranimii și pentru a face ca țăranii în timp cât se poate de scurt să știe se cetească și să scrie. Vasile Lascar a crezut că mai ușor se poate pune pârghie pentru a ridică starea sanitară a țaranului, căci neapărat țaranul sănătos va ști singur să-și ridice starea sa economică și culturală.

Vasile Lascar a trebuit să renunțe la reformele sale, dar și-a lăsat ca moștenire planul său al regenerării sanitare a țaranului. Acest plan eră alcătuit în urma consfăturilor serioase cu oameni competenți în științele sanitare și cu experiență practică.

Vom rezumă acest plan adăogându-se o condițiune la care V. Lascar nu s'a gândit și care a paralizat activitatea sa, adecă independența de fluctuațiunile politice a serviciului sanitar. Conducerea serviciului trebuie încredințată unei pensoane influente, independentă, cu experiență îndelungată și posedând științele sanitare, fiind înzestrată cu o putere mai mare. Deci independența administrațiunii sanitare de fluctuațiunile politice și supunerea administrațiunii politice administrațiunii sanitare sunt primele condițiuni pentru ca această administrațiune să fie la înălțimea misiunii sale. Altă condițiune este concentrarea la serviciul sanitar a tuturor

mijloacelor destinate pentru sănătatea publică și a celor destinate pentru caritatea publică, cu cari astăzi se fac multe abuzuri și risipe, pentru a fi distribuite pentru adevăratele trebuințe sanitare.

Conducerea serviciului sanitar cu o mână de fier, cu un control continuu și sever al organelor sanitare, impunând guvernelor și claselor superioare, asigurând o parte proporțională a mijloacelor Statului pentru necesitățile absolute ale țărânimii, protejând țaranul nu numai față cu proprietarii, dar mai cu seamă față cu administrațiunea precum și în potriva prejudiciilor, asigurând sănătatea în sate în familie, în școală, în armată și față cu străinul.

*
* * *

Vasile Lascar a însărcinat Asociațiunea generală a medicilor din țară cu pregătirea unei legi sanitare care să nu conție numai desiderate și dispozițiuni iluzorii și neexecutate și care să conție în sine garanțiile pentru executarea lor. O atare garanție s'a găsit în crearea unui *fond sanitar* independent, în competența independentă de politică și într'o stabilitate mai mare a autorității sanitare.

Anume în ce privește ridicarea sanitară a comunelor rurale și a țărânimii, Vasile Lascar a înbrățișat cu convicțiune instituțiunea *agenților sanitari*, a *moașelor de clasa a doua* și a *infirmieriei*.

Fiindcă proiectul asociațiunii eră rezultatul conlucrării tuturor medicilor sanitari timp de 10 ani și fiindcă și eu eram printre acei cari au conlucrat pentru stabilirea definitivă a acestui program, fiindcă toate aceste dispozițiuni au fost mult criticate și în mare parte părăsite prin o altă direcțiune în conducerea serviciului sanitar, înlocuindu-se programa noastră prin alte dispozițiuni, cred că este necesar să discutăm aceste instituțiuni pe baza rezultatelor obținute și pe baza științelor sanitare.

Cel mai mare inconvenient în actuala organizațiune sanitară este insuficiența prestigiului serviciului sanitar.

În adevăr, toți ministrii de Interne, afară de V. Lascar, au considerat serviciul sanitar ca o secțiune mai mult sau mai puțin neglijeabilă și care și la rândul ei trebuie să serve politicei. Ministrul, Consiliul de miniștri și Parlamentul din această epocă erau puțin în curent cu necesitățile acestui serviciu.

Fiind însă serviciul sanitar unul din serviciile cele mai importante, și chiar fundamentale ale Statului, având o bază mai solidă științifică decât orice alt serviciu public, necesitând, cum am arătat, o putere executivă și mijloace mari, cred că numai un minister care s'ar

putea uni poate cu un minister al muncii, precum s'a făcut în Franța, ar putea satisface cerințelor și ar putea ameliora soarta economică și sanitară a țărănimii. Acest minister ar trebui neapărat sustras fluctuațiunii politice, având trebuință de o muncă liniștită și continuă. Numai un minister al sănătății publice va putea executa un control sever și absolut asupra organelor sanitare, numai un atare minister ar putea apăra serviciul sanitar de influențele politice, numai un atare minister va putea interveni în mod eficace pentru ridicarea economică și sanitară a țaranului și va putea expune înaintea Consiliului de ministri și în Parlament interesele vitale ale populațiunii, rămânând ca parlamentele să se ridice în interesul vitalității neamului asupra luptelor politice și să garanteze acestui minister stabilitatea necesară.

Altă necesitate este inițiativa și executiva dată *Consiliului sanitar* precum și specializarea acestui Consiliu care astăzi nu satisface, fiind ocupat mai mult cu chestiunile secundare, neavând nici drept de inițiativă, nici de execuțiune.

Numai dacă acest Consiliu va avea o secțiune pur sanitară, va găsi timpul pentru toate chestiunile arzătoare ale sănătății publice.

Serviciul sanitar va trebui să dispună de un *fond sanitar* independent, constituit de o contribuțiune anumită sanitară. Din acest fond vor fi plătiți toți funcționarii acestui minister, apoi spitalele și dispozițiunile speciale în potriva epidemiilor și pentru asanarea localităților. Pe lângă acest fond va trebui să se creeze un alt fond pentru asigurarea și ridicarea economică a țărănimii.

Serviciul sanitar va trebui să fie înzestrat cu un *institut sanitar* special, pentru a putea lucra pe baza științelor sanitare potrivit necesităților speciale ale țării. Va avea oameni speciali pregătiți anume în acest institut pentru scopurile sale, medici sanitari, ingineri sanitari trecuți prin institutul sanitar, medici legiști pregătiți pentru această specialitate. Crearea institutului sanitar sau însărcinarea oficială a Institutului de Bacteriologie cu cercetările sanitare este o necesitate, căci până acuma fiecare director a însărcinat cu lucrările și cercetările sanitare pe niște protegiați fără competență și cari în consecință n'au dat decât rezultate greșite, compromițând sănătatea publică.

Medicul sanitar va fi cu totul deosebit de *medicul practic* prin o specializare în medicina preventivă, pe când astăzi ori ce medic și chiar ori ce om politic se crede competent pentru a dicta și execută măsurile sanitare. În adevăr, erau timpuri în cari sănătatea

publică nu aveă o bază științifică, pe când astăzi științele sanitare sunt atât de vaste și rezultatele lor atât de sigure, încât constituiesc unica bază sigură pentru o procedare eficace în combaterea boalelor.

Nici un medic vechiu, pratician ori cât de distins în specialitatea sa, nici un om politic, ci numai omul pregătit ani îndelungați pentru științele sanitare are astăzi dreptul de a dispune măsuri sanitare, căci altfel orice măsură luată va fi un atentat în contra sănătății populațiunii.

* * *

O mare nenorocire pentru țara noastră este lipsa de medici. Avem trebuință de un număr triplu de medici la țară. Inșă ar trebui 20 de ani până ce facultățile noastre ar produce atâția medici.

Din această cauză medicii de circumscripție nu sunt în stare a-și face serviciul, având 50 și mai multe comune depărtate de vizitat neconținut. Pentru a da deci un ajutor medicului și sătenilor, s'au creat din foștii sanitari ai armatei — cari trec prin o școală care funcționează la Institutul de patologie și de bacteriologie — *agenți sanitari*, adecă servitori sau ajutori ai medicilor de circumscripții, lucrând sub ordinele lor, declarând boalele molipsitoare, făcând vaccinațiuni, desinfecțiunea și izolarea, denunțând toate inconvenientele sanitare și sfătuind pe săteni în chestiunile sănătății publice. Inșă funcțiunea lor principală este întreținerea și îngrijirea infirmeriei rurale.

Acești modești ajutori ai medicilor au fost combătuți cu pasiune. Se zicea că fac pe medicii și că nenorocesc din această cauză pe țărani. Este adevărat că s'au întâmplat câteva inconveniente, prin neglijență sau abuz al acestor agenți, dar aceste sunt cu totul neînsemnate față cu imensele servicii pe cari le-au adus prin combaterea eficace a epidemiilor.

Să examinăm rapoartele medicilor primari asupra acestor agenți sanitari din anul trecut, adecă chiar sub un guvern ostil acestei instituțiuni.

În toate județele acești agenți sanitari s'au dovedit ca fiind de cea mai mare utilitate, numai în câteva județe medicii se plâng de unii din ei, inșă aceste plângeri privesc numai faptul că la început unii n'au fost încă obișnuți cu noua lor funcțiune.

În anul 1905, în județul Neamțu agenții sanitari făceau vizite zilnice în toate cătunele spre a examina starea sanitară a locuitorilor și spre a descoperi boalele infecțioase, precum și pelagra,

sifilisul, paludismul, alcoolismul, tuberculoza și conjunctivita granuloasă. Bolnavii văzuți de cei 25 agenți sanitari erau în număr de 13.200. Numărul copiilor vaccinați de ei eră de peste 6.000.

Au dat primele ajutoare tuturor bolnavilor de boale infecțioase, au dispus internarea lor în infirmerii, au vizitat toate localurile și stabilimentele publice pentru constatarea stării lor igienice. Au făcut conferințe sanitare cu sătenii în cercurile culturale.

D-l medic primar al județului *Tutova* scrie: Ei s'au arătat elemente utile și chiar necesare, au însă nevoie de a fi conduși și controlați de aproape, lucru dificil, fiindcă medicii sunt atât de puțin numeroși. Pentru a mări capitalul cunoștințelor lor, le-am făcut mai multe conferințe, mai cu seamă asupra izolării și desinfecțiunii. Fiecare agent trebuie să aibă un carnet în care notează toate observațiunile făcute în privința boalelor și igienei publice.

Medicul județului *Vastuiu* scrie: Agenții sanitari și infirmeriile sunt factorii cei mai puternici în combaterea epidemiilor. Medicul primar al județului *Vlașca* s'a servit mult de agenți sanitari, eliminând pe cei găsiți ignoranți. Au văzut 11.424 bolnavi dându-le primele ajutoare. După experiența făcută până acuma, d-l medic află ca acești agenți sunt buni, trebuie însă continuu supraveghiați și inițiați în atribuțiunile lor.

D-l medic primar al județului *Argeș* se pronunță în modul următor: Față cu numeroasele comune bântuite de epidemii (161) au fost necesare numeroase deplasări, agenții sanitari (20) au adus reale foloase prin combaterea epidemiilor și aducerea la îndeplinire a măsurilor sanitare generale și private. Câte odată au înclinațiuni rele, însă nu depinde decât de medic ca să-i observe din scurt.

D-l medic primar al jud. *Brăila* zice: Agenții sanitari sunt indispensabili serviciului sanitar la sate, în combaterea epidemiilor, în distribuirea medicamentelor, în farmaciile comunale, în vaccinări, în curățirea locuințelor, în rădicarea gunoaielor, sleirea puțurilor și în tot ce atinge serviciul de igienă și salubritate publică.

Grație lor boalele contagioase n'a rămas ascunse, execută izolarea și desinfecțiunea, aplică tratamentul prescris de medic. În tratamentul difteriei ei sunt de mare folos dând primele ajutoare și făcând imediat inoculațiunile cu ser.

Agentul sanitar, activ și priceput, stinge ușor boalele infecțioase, cari de multe ori rămân limitate la un singur caz.

Medicii venind în contact cu ei îi întrețin asupra rolului lor în com-

baterea epidemiilor și simt o deosebită plăcere văzând ce bine sunt apreciați de țărani, considerându-i mai mult ca pe babe, încrederea țăranului fiind mai mare în babe decât în medici; neglijându-se instituțiunile sanitare din anul 1904, epidemiile au dat o mortalitate mai mare cu 200 suflete.

D-l medic al județului *Dâmbovița* spune că agenții sanitari sunt buni auxiliari ai medicilor în descoperirea și combaterea epidemiilor, examinează locuințele, desinfectează, vaccinează, fac la timp injecțiuni cu ser antidiferic, procură bolnavilor medicamente.

Cu toate că după aceste rapoarte agenții sanitari sunt indispensabili, au fost mult criticați, căci dela începutul înființării acestor agenți sanitari s'au făcut greșeli cari au compromis această instituțiune. Înainte de toate, nu s'au recrutat exclusiv din foștii și actualii caporali și sergenți sanitari deja pregătiți pentru funcțiunea de agenți sanitari, ci în urma protecțiilor și recomandărilor influente s'au primit și tineri incapabili și stricați, dați afară din alte slujbe. Deși cei mai mulți din aceste elemente periculoase s'au refuzat la examen, direcțiunea n'a prea ținut compt de examen și a distribuit și pe aceste elemente.

Altă greșeală s'a făcut în timpul din urmă prin aceea că s'a dat acestor agenți o instrucțiune prea amănunțită în ce privește căutarea bolnavilor și s'au introdus în programă noțiuni inutile cari însă îi încurajau de a face pe medicii, cece din contra trebuia evitat. Trebuie ca acești agenți să fie formați și consultați de aproape prin medicii de circumscripțiuni pentru a nu rămâne decât ajutoari inteligenți în găsirea bolnavilor infecțioși, în izolarea lor, pentru primele ajutoare, pentru desinfecțiune, pentru executarea ordinelor medicilor sanitari. Bunăoară dacă în viitor se vor aduce aceste reforme, corpul agenților sanitari va deveni perfect și va îndeplini complet misiunea sa importantă.

Însă cu toate aceste defecte ușor de remediat, reiese din aceste rapoarte că agenții sanitari sunt de cea mai mare necesitate în împrejurările de astăzi și încă pentru mult timp, până ce vom dispune de destui medici, cece nu se va putea realiza decât peste 20 ani. Neapărat acești agenți sanitari vor trebui bine recrutați, aproape exclusiv din foștii caporali sau sergenți sanitari, și vor trebui să lucreze sub control continuu și aproape al medicilor de circumscripțiune, al căror număr trebuie mult înmulțit; aceasta ar fi chiar cea mai importantă și cea mai grăbită măsură pentru asanarea

țărănimii. Cu puțină bunăvoință chiar astăzi s'ar putea găsi deja un număr oarecare de medici pentru aceste posturi.

* * *

Să vedem acuma rezultatele aduse de *infirmieria rurală*. Această instituțiune este după convicțiunea mea indispensabilă în combaterea epidemiilor. Vasile Lascăr a reușit a avea infirmerii în cele mai multe comune rurale.

Neapărat că nu se puteau găsi în toate părțile localuri spațioase și bine izolate. Însă lucrul principal este că cei infectați să fie cât de repede scoși din sânul familiei pentru a fi izolați. Izolarea se poate face astăzi cu mijloace simple. Nu este necesar un aparat luxos de dezinfectare, nici locale luxoase, precum pretind unii colegi puțin orientați. Un medic sau agent inteligent va putea în totdeauna încunjură pericolul infecțiunii în orice încăpere separată și orice regim, orice instalare din infirmerie va fi preferabilă mizeriei din locuința bolnavului. Atât mai bine dacă vom dispune de localuri anume clădite cu posibilitatea de a izola bine bolnavii de diferite boale, cari se găsesc chiar în infirmerie.

Neapărat că aceste infirmerii din norocire vor fi de multe ori nelocuite, dar aceasta nu poate fi o cauză pentru a face ce s'a făcut, adică de a desființa cea mai mare parte din ele.

S'au preconizat pentru înlocuirea infirmeriilor corturi sau case transportabile, însă aceste nu vor putea înlocui infirmeriile fixe, vor putea cel mult să le completeze, căci nu putem aștepta până la venirea casei transportabile care poate fi ocupată în altă parte. Altfel la noi în țară unde păstrarea objectelor publice este cât se poate de anevoioasă, de sigur că la prima ocaziune se vor pierde părți esențiale din aceste case, așa încât foarte curând vor deveni defectuoase.

S'a mai afirmat că în loc de infirmerii trebuie făcute spitale și în adevăr s'a creat un număr mare de spitale și cu mari cheltueli în anii din urmă.

Această afirmațiune este însă cu totul greșită, căci spitalele nici odată nu vor putea înlocui infirmeriile. Multele spitale actuale sunt din contră o piedică pentru asanarea populațiunii rurale.

În adevăr, spitalul nu previne boalele, ci este o instituțiune de caritate pentru a da celor bolnavi o îngrijire mai bună. În teză generală spitalele nu contribuesc în nimica pentru combaterea epidemiilor și pentru asanarea țării, din contră adunându-se mulți bolnavi la un loc, boalele infecțioase se pot răspândi prin aceste spitale.

Mai cu seamă faptul că multe spitale nici nu au pavilioane de izolare pentru boale infecțioase, pune în evidență insuficiența acestor spitale pentru combaterea boalelor țăranilor.

Dar ceea ce este și mai grav și paralizază activitatea sanitară, este că administrațiunea în cele mai multe spitale a numit pe medicul respectiv de plasă ca medic al spitalului, împiedcând astfel pe acest medic să viziteze întinsa sa circumscripțiune și să conducă opera sanitară de a controla și instrui agenții sanitari, moașele, să dirige desinfecțiunea și să combată epidemiile.

Alt inconvenient mare al acestor spitălașe este că sunt relativ scumpe, au trebuință de instalațiuni și de personal scump, astfel încât sume însemnate se cheltuiesc pentru o instituțiune fără valoare sanitară.

Cu un cuvânt, astăzi toate mijloacele Statului ar trebui concentrate pentru opera sanitară și trebuie lăsat pe un plan secundar îngrijirea mai bună a bolnavilor. Altfel sunt multe boale neinfecțioase cari mai bine se pot îngriji acasă decât la spital. Aceea ce ne trebuie și ce nu avem, nu sunt aceste spitale pentru toate boalele ci în prima linie infirmerii, apoi spitale mai mari specializate cu câte un chirurg sau alt specialist, apoi instituțiuni speciale pentru tuberculoși, pelagroși, sifilitici, leproși, granuloși, etc.

Să vedem acuma rezultatele obținute până acuma în infirmerie. Credem că în anul 1904, grație organizațiunii administrațiunii sanitare a regretatului V. Lascar, mai cu seamă infirmeriilor și agenților sanitari precum și disciplinei riguroase introduse în personalul sanitar, se datorește în parte faptul că populațiunea României s'a sporit ca nici odată cu mai mult de 100.000 oameni. În anul 1905 desființându-se multe infirmerii, deprecindu-se agenții sanitari și schimbându-se sistemul de control și de disciplină, de odată a scăzut în mod sensibil sporirea populațiunii la 85.000.

Alții zic însă că nu acestor factori, ci altor împrejurări s'ar datori acest regres al sănătății publice.

Pentru a câștiga o convingere în această privință, n'avem decât să recurgem la rapoartele medicilor primari de județe, cari și cu această ocaziune au dovedit o independență de spirit laudabilă, pronunțându-se în contra intențiunilor administrațiunii superioare de a desființa infirmeriile. Numai unii medici, tocmai acei al căror raport este mai slab și nedocumentat, se pronunță în contra infirmeriilor, însă numai pentru placul administrațiunii și fără dovezi. Mai cu seamă însă câte un medic bătrân care nu știe să facă diferență

între medicina preventivă și medicina curativă, care nu crede decât în spitale, și cu spitalele vrea să asaneze țara, care în fine n' a pătruns spiritul științelor sanitare, se pronunță în contra infirmeriilor.

Astfel un medic primar zice: Dacă bolnavii nu merg la spital, unde au mâncare bună, îngrijire medicală, cum să prefere ei infirmeria, unde nu găsesc nici medici, nici mâncare, și numai pe agentul sanitar. Neapărat cei atinși de boale epidemice trebuie constrânși să meargă la infirmerie, unde capătă mâncare și medicamente potrivite, cum vom vedea mai la vale. Rezultatul, chiar dacă bolnavii n' ar căpăta îngrijire medicală, care pentru cele mai multe boale epidemice n' are importanță mare, va fi în totdeauna excelentă pentru sănătatea publică. Astfel chiar acest medic recunoaște că izolarea bolnavilor în infirmerii a avut rezultatul satisfăcător, că epidemiile nu se întind în alte comune vecine.

Dar din aceasta, precum și din frazele următoare, se vede mentalitatea multor medici vechi din provincie și din capitală, cari n' au cunoștințe speciale sanitare și din cari încă să recrutează și azi de către administrațiunea politică personalul sanitar superior: «Suntem partizani convinși ai infirmeriilor, acolo unde sunt mijloace pentru întreținerea ei cu medic, agent sanitar, servitori, hrană, medicamente, căldură». Va să zică pentru acești medici nu principiul izolării este lucrul principal, ci tot felul de condițiuni cari nu se pot realiza. Cu alte cuvinte, neavând medici și lux pentru infirmerii, mai bine să piară țara decât să izolăm bolnavii într'o infirmerie fără medic.

Această nenorocită mentalitate se găsește și la alți medici tineri, cari venind din străinătate din institut luxuase, profesează aci spre ex. că nu se poate combate tuberculoza decât cu sanatorii și spitale luxuase, cu un numeros personal, că mai bine să piară țara de tuberculoză decât să izolăm pe tuberculoșii incurabili în azile modeste și ieftine.

Greșeala acestor savanți se poate demonstra în mod neîndoios. Presupunem că un sanatoriu cu 90 de paturi ocupate ar costa (cu anuitățile instalațiunii) 200.000 lei pe an, adică un pat pe an vreo 2.200 lei. Din acest sanatoriu însă, numai jumătatea paturilor ar fi ocupate de tuberculoși deschiși, în parte incurabili, adică periculoși. Ceilalți tuberculoși se vindecă în parte, cei mai mulți însă se ameliorază numai și devin din nou un izvor de infecțiune. Din această cauză nu putem socoti sanatoriile ca utile pentru stingerea tuberculozei, ca boală populară, căci sunt prea puțini bolnavi cari să vindecă în mod definitiv. Numai vreo 50 de paturi, adică cele pentru incurabili, vor fi deci în adevăr utile pentru stingerea tuberculozei. Inșă un pat

pentru izolarea și stingerea tuberculozei va costă într'un atare sanatoriu vreo 4.500 lei pe an. Sunt sigur că lumea științifică s'ar scandaliza dacă ar ști că *pentru a internă pe un tuberculos incurabil să cheltuesc 4.500 lei pe an*. Să presupunem că pentru stingerea tuberculozei în țară am avea trebuință de 1.000 paturi pentru tuberculoșii incurabili, acestea ar costă deci Statul, după sistemul de acum de sanatorii bine instalate, 4 milioane lei pe an! Aceea ce țara noastră nu poate suportă, pe când dacă am adopta sistemul propus de mine de azile ieftine cu o cheltueală de 600 lei pe an și pe pat, ar trebui pentru stingerea tuberculozei numai 600.000 lei pe an, ceea ce se poate cheltui pentru acest scop atât de urgent.

Greșeala periculoasă a acestor savanți tineri este deci că ei cred, chiar în contra științei moderne, că tuberculoșilor și anume celor incurabili le trebuie o îngrijire scumpă de spital și că izolarea tuberculoșilor incurabili nu se poate face decât cu lux și cu o desinfecție costisitoare.

Medicul mai în vârstă, de care vorbesc, este cu toate acestea preferabil unora dintre tinerii noștri savanți sanitari, căci și dânsul recunoaște că cele mai multe boale nu au nevoie de ospitalizare, ci numai boalele grave. Constată că numărul celor internați în spitale este mic și adeseori paturile din spitale nu sunt ocupate. Cu toate aceste însă, administrația sanitară lăsând cerințele sanitare cele mai importante în suferință, a cheltuit din nou milioane pentru un mare număr de spitale, desființând agenții sanitari și infirmeriile.

Approape în toate județele, Guvernul trecut a redus în mod extraordinar aceste infirmerii, astfel încât numai grație efortării mari a unor medici primari au putut fi menținute unele.

Greșeala făcută prin neglijarea infirmeriilor este cu atât mai mare, cu cât chiar în primul an al înființării lor au dat rezultate admirabile.

Astfel la *Buzău* cele 20 infirmerii au făcut nu numai ca boalele infecțioase tratate acolo să se vîdice, pe când cele tratate acasă au dat o mare mortalitate, dar grație infirmeriilor s'au stîns epidemiile cari mai înainte s'au eternizat și au produs o mare mortalitate.

Asemenea la *Covurluiu*, medicul primar este încântat de aceste infirmerii, la cari a mai adăos o brutărie și o ospătărie pentru hrănirea rațională a pelagroșilor, care a funcționat cu mare folos.

Medicul primar al jud. *Dâmbovița* arată că la infirmerii s'au dat 7.880 consultațiuni. Prin căutarea în infirmerii, la scarlatină care este

una din boalele cele mai teribile la copii, mortalitatea a scăzut la 1%, pe când în anul trecut fără infirmerie eră de 22%.

În jud. *Fălciu* s'au dus la infirmerii 6.895 bolnavi.

În *Ialomița* s'a cosntatat în 1904 un spor de populațiune de 3.911 locuitori, grație nouălor măsuri sanitare și anume infirmeriilor, scăzând numărul morților de scarlatină, pojar, etc.

În județul *Putna* numai o singură infirmerie avuse un număr mai mare de bolnavi, adecă 47 scarlatinoși cu 4 morți, pe când cei 6 scarlatinoși cari n'au putut fi internați la infirmerie *au murit toți*.

În județul *Roman* mortalitatea scarlatinoșilor din infirmerie 9,3%, a dizenteriiilor 7,7%, celor tratați acasă 21,40%, dizenteriiilor 26,19%.

În *Romanați*, s'au stins epidemiile și s'a ridicat mult populațiunea, cu 3.274 suflete.

Din anul 1905 avem între altele și următoarele date: D-l medic prim. al jud. *Dolj* spune că toate 72 infirmeriile sunt prevăzute cu cele necesare; în ele au fost tratate:

			Afară din infirmerie	
Dizenterie	62, mort 0	. . . . .	95, morți 16	
Variolă	4 » 0	. . . . .	— » —	
Scarlatina	2 » 0	. . . . .	63 » 02	
Difterie	22 » 0	. . . . .	19 » 10	
F. tifoidă	26 » 2	. . . . .	13 » 5	
Tuse conv.	8 » 0	. . . . .	16	

Cei tratați în infirmerie au dat o mortalitate de 2,2%, cei tratați afară de 20,8%. În jud. *Dorohoiu* din 45 infirmerii s'au desființat treptat 26 în anul 1905 și în acelaș timp numărul morților s'a înmulțit din nou. În anul 1904 a scăzut la 3.250, la 1905 a fost de 4.256, adecă au murit o mie de oameni mai mult decât în anul precedent.

In jud. <i>Ialomița</i> .	In infirmerie.	Căutați acasă.
Scarlatina (160 copii, 9 morți)	5 %	16%
Pojar (60 copii)	0 %	3%
F. tifoidă (79, 2 m.)	2,5%	15%
Dizenterie (7)	0 %	12%

Mortalitatea scarlatinei a scăzut la 7,5%, pe când printre cei tratați acasă eră de 17,8%. La pojar mortalitatea la infirmerie eră de 3%, afară de infirmerie de 6,7%.

Mortalitatea de difterie la infirmerie eră 0, afară de infirmerie de 10%.

Mortalitatea de febră tifoidă la infirmerie eră de 6%, afară de 16% Tusea convulsivă, mortalitatea la infirmerie 0, în afară 5%.

S'au mai făcut la infirmerie 2.312 consultațiuni.

În jud. *R.-Sărat*, infirmeriile au fost de cel mai mare folos în combaterea scarlatinei.

În jud. *Suceva* s'au vindecat și s'au stins epidemiile de angină și de scarlatină prin infirmerii și mortalitatea prin epidemii în comparație cu anul 1903 a scăzut dela 24,5% la 17,4%.

În jud. *Tulcea* dizenteria până la înființarea infirmeriilor a dat o mortalitate de 25,7%, după tratamentul și prevenirea în infirmerii mortalitatea a scăzut la 5,5%.

Febra tifoidă la copii căutați la infirmerie a dat 2 morți din cei 13, căutați acasă au murit 3.

În jud. *Muscel* mortalitatea la tratament acasă 27 $\frac{1}{4}$ %, la tratament în infirmerii 13%, la spital 10%.

Scarlatina, mortalitatea la infirm. 6%, acasă 41 $\frac{1}{2}$ %.

Dar efectul infirmeriilor nu s'a arătat numai prin vindecarea boalelor, dar prin aceea că epidemiile înrădăcinate și dezastroase s'au stins prin izolarea bolnavilor la infirmerie.

În județul *Ifov* în anul 1905 s'a redus dela 1904 numărul infirmeriilor dela 70 la 10 și s'au abandonat măsurile sanitare ale fostului guvern; în consecință avem în anul 1904 un excedent de populație de 7.642, pe când în anul 1905 excedentul a scăzut la 4.347, adecă au murit cu 3.300 oameni mai mult decât în anul trecut sub regimul lui V. Lascar. În ce privește căutarea prin infirmerii în raport cu căutarea acasă avem următoarele cifre:

In infirm.		Acasă	In spital
Scarlatina	11:1	4:4	187:36
Difterie	3:0	6:3	27:10
Febra tifoidă	23:6	3:1	107:25
Pojar	—	60:4	12: 1
Dizenterie	28:1	117:5	30: 2

Și de aici reiese importanța infirmeriilor pentru căutarea bolnavilor.

Este interesant a studiă raportul jud. *Vlașca* din acest punct de vedere:

D-l medic primar primește la 2 Mai 1905 adresa prefectului arătând că i-a desființat infirmeriile din acest județ, întru cât nu aduc nici un folos. D-l medic scrie în raportul său: Departe de mine idea de

a intră în conflict cu administrația, m'am adresat numai Direcțiunii sanitare.

În cele 5 comune în cari s'au mai păstrat infirmerii, au fost 58 bolnavi de febră tifoidă cu 6 decese, pe când acolo unde infirmeriile erau suspendate, erau 47 bolnavi cu 11 decese.

	<u>In infirmerii</u>	<u>Afară din infirmerii</u>
Scarlatina	22 fără decese	51 cu 11 decese
	%	21,7%

Unde infirmeriile au funcționat, s'a stins imediat epidemia, pe când unde nu eră și cu toată insistența medicului nu s'a mai înființat, ca în comuna Măgura, boala a continuat tot anul cu 54 bolnavii și 11 decese.

Difteria s'a stins imediat, prin o infirmerie unicul bolnav s'a vindecat.

Se dovedește deci în mod cert marele folos al infirmeriilor, diminuând mortalitatea și oprindu-se întinderea epidemiei și nu cred că o administrațiune să fie atât de ignorantă sau de orbită prin pasiuni politice, pentru a nu vedea aceasta, precum nici nu cred ca să fie atât de lipsită de simț umanitar, pentru ca în cunoștință de cauză să cauzeze moartea a mii și mii de oameni, închizând aceste instituțiuni utile.

Oare numai faptul că nu au medici permanenți, că nu se cheltuește mult cu ele, că sunt case modeste și nu luxoase, că nu au instalațiuni scumpe, să fi determinat desființarea lor? Chiar raportul dela Vlașca arată că trebuie infirmerii stabile, căci cu înființarea din nou a infirmeriilor la fiecare epidemie se pierde prea mult timp prețios. Cheltueala infirmeriei nu e mare, căci în timpul când nu funcționează, ea poate sta închisă și bolnavii singuri își procură alimentele, fondurile cercurilor vor trebui să procure lapte pentru bolnavi.

Detractorii operei lui V. Lascar au căutat prin orice mijloc a discredită această operă, servindu-se înainte de toate de un fel de statistică care în mâna persoanelor abile să pretează la orice constatări.

Astfel se afirmase că înmulțirea populațiunii dela anul 1904 nu să datorește de fel reducerii epidemiilor ci altor cauze, pe când diminuarea din 1905 s'ar fi produs, cu toate că epidemiile erau mai puține.

Neapărat că este ușor a grupă boalele după trebuințele noastre și să găsim epidemii sau boale infecțioase atâtea câte ne convin, mai cu seamă având în vedere că la noi nu cunoaștem bine cauza morților, atâta însă e sigur, că cei mai mulți oameni mor de boale infecțio-

oase și că diminuarea însemnată a mortalității înseamnă deci în totdeauna și o diminuare a boalelor infecțioase.

Tot atât de nefondată este afirmațiunea că infirmeriile ar fi fost rele, căci acolo se amestecă diferite boale infecțioase.

Neapărat ar fi mai bine dacă pentru fiecare boală infecțioasă ar fi odăi sau pavilioane aparte, însă orice om înțelept pricepe că acest lucru este imposibil de realizat la țară. Neapărat ar fi mai bine dacă infirmeriile ar fi mai raționale și bine instalate, dar noi trebuie să ne întrebăm dacă este mai bine ca bolnavii infecțioși să rămână acasă, sau dacă se izolează la infirmerie? Neapărat trebuie să fie cineva ignorant în științele sanitare pentru a nu ști că în orice caz izolarea este preferabilă. Dar, zic unii, în infirmerie amestecându-se diferite boale, bolnavii se infectează cu alte boale! Această obiecțiune este însă nebazată, căci în infirmeriile noastre nicăiri nu s'au observat atari cazuri. De obicei se găsește o epidemie sau două de izolat și cele mai multe infirmerii au două încăperi în cari să pot izola și două boale.

Se mai zice că vindecarea mai sigură în infirmerie ar fi numai aparentă. Însă această afirmațiune nu este bazată pe nimica, pe când faptele relatate aici din diferitele județe sunt clare. Chiar a priori trebuie presupus că în infirmerie, bolnavii fiind bine îngrijiți și nutriți în mod rațional, trebuie să se vindece mai bine decât acasă. Dar zic unii, bolnavi cari vin la infirmerie sunt mai ușor bolnavi decât cei cari rămân acasă. Aceasta este neapărat o afirmațiune absurdă. Nu numai că direcțiunea sanitară a dat ordin ca bolnavii cei mai gravi să fie internați la infirmerie (poate în contra principiilor științelor sanitare), dar este și natural că țăranul care se decide cu greu de a-și interna copilul ușor bolnav, îl va trimite singur văzând că boala se agravează.

Deci cu toate că bolnavii din infirmerii sunt de obicei mai gravi decât cei din afară, totuși mortalitatea lor este mult mai mică.

Se zice în fine că țăranii ascund boala și numai dacă bolnavul moare se descopere și boala. Dar tocmai în comuna cu infirmerie, unde agentul sanitar caută în mod sistematic toate cazurile de boală, unde țăranii văd cum se vindecă copiii internați la infirmerie, trebuie exclusă această posibilitate și rămâne bine stabilită importanța capitală a infirmeriilor.

Neapărat că trebuie căutat ca cu timpul aceste infirmerii să fie bine instalate și ca să fie anume clădite pentru acest scop, după modelul pe care l-am expus la expoziția agrară, permițând o izo-

lare și desinfectare exactă. O atare infirmerie ar costa 2—3000 lei, ceea ce ar putea suporta Statul, județul și comuna.

Pentru a reorganiza în mod rațional aceste instituțiuni salutare, va trebui un conducător al serviciului sanitar experimentat, cunoscând țara și principiile adevăratei lupte sanitare.

* *
*

Aceste câteva exemple cred că au dovedit cu prisosință necesitatea unui control continuu, a unei statistice critice, a unui studiu continuu la fața locului al măsurilor sanitare.

Rapoartele *medicilor primari* de județe ne-au arătat că posedăm printre acești medici elemente valoroase și cari corespund la această necesitate și că medicul primar activ și conștiincios, adevărat apostol al sănătății publice, este de cea mai mare utilitate.

Fără aceste date pozitive nimeni n'ar fi putut să-și facă convingere asupra imensei importanțe a infirmeriilor și a agenților sanitari, ci s'ar fi dat crezământ afirmațiunilor superficiale ale unor oameni politici sau ale unor medici neexperimentați.

Cu toate acestea, medicii primari sunt foarte puțin populari printre acei cari conduc destinele țerii, căci cei mai mulți dintre acești medici sunt în continuă luptă cu administrațiunea neglijentă și care nu-și face datoria față cu cerințele sănătății publice. Chiar elemente sanitare superioare, mai conștiincioase, se pronunță în contra actualilor medici de județe. Dar aceste persoane nu privesc instituțiunea și spiritul ei, ci sunt rău impresionate de mai mulți medici primari cari nu-și fac datoria.

În adevăr, din 32 medici primari numai vreo 20 și-au făcut datoria, făcând rapoarte generale impuse de lege, și numai vreo 10—15 din aceste rapoarte sunt în adevăr îngrijite. Dar dacă funcționarii nu-și fac datoria, aceasta nu probează că funcțiunea este inutilă, ci numai că acești funcționari nu sunt bine aleși, sau că nu sunt bine disciplinați și controlați.

Cauza pentru care nu sunt bine aleși este că se numesc în urma unui concurs insuficient, în condițiuni insuficiente, nefiind garantat ca să aibă cunoștințe sanitare practice suficiente, nici ca să fie examinați de oameni competenți.

Prima grijă a proiectului nostru de lege sanitară prevede deci că candidații pentru posturile de medici primari să fie medici legiști, să fi primit în institutul sanitar cunoștințele necesare sanitare și că în juriu să fie reprezentate științele sanitare. Asemenea se pre-

vede ca acești medici să fie în legătură mai strânsă cu direcțiunea sanitară pentru a putea fi continuu supravegheați. Ei vor funcționa ca inspecitori sanitari regionali, controlând și inspectând în mod continuu toate numeroasele servicii sanitare din județ.

Idea de a desființa medicii de județ și de a-i înlocui cu inspecitori regionali, fiind trimiși din centru în diferitele regiuni, este cât se poate de nenorocită și de neștiințifică, căci în științele sanitare, ca și în toate științele naturale, cunoștința profundă a terenului și continua observație sunt primele condițiuni pentru a ajunge la un rezultat practic, terenul și observațiunea în cazul de față fiind cunoașterea profundă a regiunii și a țărânimii, a obiceiurilor, a stării economice și culturale, a geografiei medicale, a stării igienice a județului. Această profundă cunoștință a terenului de activitate nu o poate câștiga un inspector, ci numai un om pregătit anume și trăind timp îndelungat în mijlocul județului său.

Cu cât personalul sanitar inferior și instituțiunile sanitare se vor înmulți prin județ, cu atât mai mare va fi necesitatea unui control competent serios și de aproape din partea medicului de județ.

Termin această primă parte a studului meu critic, fiind convins de o parte că principiile cari trebuie să ne călăuzească în opera mare a asanării țerii sunt cele dictate de științele sanitare, de alta că printre conducătorii scumpei noastre țeri se vor găsi și alți patrioți luminați cari desfăcându-se de orice considerațiuni personale și politice, vor urmă opera măreață inaugurată de Vasile Lascar, puind în fruntea programului lor deviza mântuitoare a națiunii române: «*Politica sanitară.*»

